

ה"זכרונות": הקשר בין הנעשה למעשה

דיברנו בשבוע שעבר (ראה שיחה קודמת) על ברכת ה"מלכויות" שבתפילת ראש-השנה, שעיקרה הוא: הכרה במלכות ה' בעולם. נמשיך עתה במהלך זה ונשאל: ומהו עניינה של ברכת ה"זכרונות"? מהו הרעיון המרכזי הטמון בפסוקי ה"זכרונות"?

— דומני שה"זכרונות", עיקר עניינם הוא בנקודה זו של ההשבה אל הלב. לקשר בין מעשינו לבין התוצאות המתרחשות במציאות, ולהפוך קשר זה למוחשי בחיינו. שלא יקרה מצב, בו אדם מאמין באמונה שלמה שה' הוא הגוזר "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשבע" (מתפילת ר"ה), וכמו כן מקיים תרי"ג מצוות בשלמות — ורק חסרה לו ההכרה שיש קשר בין תרי"ג המצוות שהוא מקיים, לבין "איזו לחרב ואיזו לשלום". אכסל אמר אצל אלה העניינים אלו הם העניינים. אדם קם בבוקר ושומע שבארץ-ישראל קרה כך-וכך, ובחוץ-לארץ אירע דבר-מה אחר. לאחר מכן הוא מניח תפילין ולומד תורה — אבל אינו חש שיש קשר בין ה"חדשות" ששמע, לבין הנחת התפילין. ולמרות שאם תשאל אותו על כך, הוא ודאי יאמר שיש קשר בין הדברים — אבל הוא אינו חי את העובדה שבהנחת התפילין ובלימוד התורה שלו, הוא מכתיב את ה"חדשות" של מחר בבוקר. הקשר ההדוק שבין הלימוד וגמילות-החסדים, לבין כותרות-העיתונים הראשיות — לא קנה שביתה של קבע בלבנו.

פסוקי ה"זכרונות" — קוראים לנו לקשור קשר זה; להחדיר אותו אל ההכרה; להפוך אותו לתחושה חיה שמשפיעה על מעשי היום-יום. פסוקי ה"זכרונות" מלמדים אותנו, שהבורא אמנם מנהיג את עולמו ב"מלכויות" — בשליטה מוחלטת ובלעדית — אך אין הוא מולך בעולם באופן שרירותי, כי אם באמצעות "זכרונות": "ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה... ויעבר אלקים רוח על הארץ וישוכו המים" (ברא' ח, א). לא שסתם כך נגמר פתאום המבול ונהיה מזג-אוויר יפה, והחזאי הודיע ש"אפיק רום המתקרב מעל סוריה, גורם למזג-אוויר נוח באזורנו..." — לא כך! אלא שהגורם לשינוי במזג-האוויר היה "ויזכור אלקים את נח..." — ורש"י מפרט (שם) את המעשים שעשו, ושבזכותם נפסק המבול.

איך, באיזו דרך שינה ה' את מזג-האוויר? — אולי על-ידי אפיק רום שהתקרב מכיוון סוריה; אבל זהו רק אופן הביצוע של החלטת ה', בעוד

שסיבת הביצוע, היתה מעשיהם הטובים של האנשים ובעלי-החיים שבתובה.

וכן ביציאת מצרים: "ויזכור אלקים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב" (שמות ב, כד). לא שבתקופה מסויימת היו לנו אבות קדושים, וגם יצאנו ממצרים מאות שנים אחר-כך — אלא יש קשר בין שני הדברים, **ובזכות** אותם אבות קדושים יצאנו ממצרים.

אין שכחה לפני כסא כבוד

בעולם רווח היום המושג: התיישנות. שוכחים, ואף משכיחים בכוונה, דברים שאירעו לפני מספר שנים בלבד. אבל בשמים — אין שכחה. ההתיישנות היחידה שקיימת במציאות, היא על-ידי תשובה; אבל ללא תשובה, אין דבר שהוא "קטן מדי" או "חסר חשיבות" מכדי שהקדוש-ברוך-הוא יעסוק בו או יזכור אותו. וגם אם האדם מוכן להקטין עצמו — ובלבד שיזכרו ממנו פחות בשל כך, והוא חושב לעצמו: "מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו..." (מתפילת שחרית), הרי שזוהי אמנם אמת-לאמיתה, אבל גם ההמשך הוא אמת: "...אבל אנחנו עמך בני בריתך!" — גם זה נכון לא פחות! ולבני בריתו, לבניו היחידים, מתייחס הבורא בתשומת לב רבה, וכל מעשה ומעשה נזכר ב"זכרונות". צריך אם כן לשקן לעצמנו, שביהלום יקר — כל שינוי קטן, מוריד או מעלה את ערכו עשרות מונים. וכשם שהקדוש-ברוך-הוא אינו שוכח שריטה כלשהי ביהלום, כך הוא גם זוכר לנו לדורי-דורות, שליטשנו והברקנו את היהלום במצוותינו.

מטרת ה"זכרונות" היא איפוא, לקבוע בלב את הידיעה שה"מלכויות" — שליטת הבורא בעולם — מכוונות על-ידי מעשינו. וכמו שאמרו רבותינו על הפסוק: "מושל באדם, צדיק מושל יראת אלקים" (ש"ב כג, ג) — אמר הקדוש-ברוך-הוא: אני, "מושל באדם..." ; ומי, כביכול, מושל בי? — "...צדיק"; שהקדוש-ברוך-הוא גוזר גזירה והצדיק מבטלה" (מו"ק טז:). אם כן, לא רק שאין מקריות בעולם — יסוד שהוא עקרון ה"מלכויות" — אלא שאותה הנהגה שמיימית, מכוונת על-פי מעשינו בעולם-הזה.

זהו עניינם המרכזי של פסוקי ה"זכרונות".

בד' והמצוה מפיו, כי בלא אמונה דור אביו יקלל כו',²³⁰ לכן אמר, כי בהג העצרת תחוגו על מתן תורה, לא על החוקים לבד, כ"א גם על המושגים בשכל, לכן ובקוצרכם את קציר ארצכם כו', גם כן מצד שאני ד' אלדיכם.

במדרש²³¹ כי את כל הגוים אעשה כלה, כל הגוים שמכלין שדותיהן אעשה כלה ואת שאינך מכלה שדותיך לא אעשה כלה הה"ד לא תכלה פאת שדך ובחודש השביעי. הפירוש דכתיב²³² והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במשרים, משום דאמרו בירושלמי פ"ק דרה"ש²³³ דאין הקב"ה דן את האדם אלא באשר הוא שם, והנה בימות הגשמים הישראלי יושב ועוסק בד"ת ובמצות, והגוי עוסק בתאות העולם הזה וכדברים אסורים, ובימות החמה יצא האדם לפעלו שניהם מוטרדים בעבודת האדמה בקציר, ובבציר, ובאסיף, ונמצא שניהן באין לבעל הגמול בראש השנה, זה בלא מצוה וזה בלא עבירות. והלא היה ראוי לקבוע יום הדין בפסח, אז היה הישראלי מלא מצות והנכרי מלא עבירות, וזה פלא לכאורה. והענין דמצאנו²³⁴ אצל בנימין הצדיק ששקלו זכויותיו, מצאו זכות שהחיה לאשה ובניה, ושמעתי כי היה מלא מצות ומע"ט, שלכן נקרא צדיק, רק לחיות מה שאינו מגיע לו ולהוסיף על ימיו צריך להיות מדה כנגד מדה, במה שהחיה לאשה וז' בניה כן יוסיפו לו חיים, והנה בשלשה פרקים גדונים על התבואה והפירות²³⁵, שזהו פרנסה של אדם ועשרו, אמנם על חיים גדונים ברה"ש, והנה צריך להיות מדה במדה, לכן הישראלי, שזרע, וחרש, ועדר, וניכש, וקצר, ונושא משך הזרע, בא לקצור לא תכלה פאה שדך, שכח לא תשוב לקחתו, נפל מאחורי הקוצר לא תלקט, ואין זה מתנה כתרומ"ע הניתנין בטובת הנאה, שיודע למי גותן, רק עזיבה כתיבא בהו ומי שבא ליטול נוטל, בין שהוא ראוי והגון בעיניו או לא, וא"כ הוא לאחר כל יגיעתו ועמלו נתן חיים למי שלא רצה ולא ידע אם הוא ראוי או לא, ולו ישקולו אם הוא ראוי להיות בחיים, הלא

אין זה מדה במדה, לכן בין ראוי בין לא יוסיפו לו חיים, לא כן הנכרי, אשר הוא מלא וגדוש באסמיו ויקביו יפרוצו, אם יבוא עני וישראל מעט הלא יכלימהו וישיבהו ריקם, איך יקצובו לו חיים, וזה שאמר והוא ישפוט תבל בצדק בזכות הצדק, לכן ידין לאומים במשרים, ולישראל יוסיף חיים. לכן אמר לא תכלה כו' לעני ולגר תעזוב אותם, בין ראוי או לא. ולכן בחודש השביעי זכרון תרועה, ר"ל שלכן נקבע רה"ש ויום הדין בחודש השביעי, כמו שביארתי. ודו"ק.

יהיה לכם שבתון זכרון תרועה (כג, כד) הנה ברה"ש²³⁶ אמרו כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה כו'. פירש בה"ג²³⁷ לאו דמקלע בשבתא, אלא דאיתיליד אונסא. הכונה, כי אין התקיעה מ"ע כמו כל המצות אשר בהעדרה יענש על בלי קיומו אותה וכי אניס רחמנא פטריה, רק היא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי וכמו מכפר ביוהכ"פ, וכמו שאמרו²³⁸ כיון דלזכרון אתי כמאן דאתי בפנים כו', ונמצא החולה אם באונס לא יקח מזור ורפואה האם יתרפא, כן כשנעדר הזכרון שופר, שמכנסת זכרונות ישראל לאביהן שבשמים, תו החולי בלא מזור ורפואה, וקטרוג השטן במקומו. [ועיין חו"מ סימן כ"א בש"ך בזה באונסא כמאן דעביד, דאם גתחייב ע"מ שיעשה פלוני ולא עשה באונס ג"כ אינו חייב]. אולם בשבת, דאחד המיוחד ממצות שופר הוא לתקוע בשופר של איל, להזכיר זכות העקדה שופר של איל, כמו שאמרו פ"ק דר"ה²³⁹ והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לתרפה ולמכה ולביזה עבור שם השי"ת כי נקרא עליהם, זהו זכות עקדה, שבניו עוקדים כל תאותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת השם ותורתו. והנה ידוע, כי בני"י והשי"ת המה כשני אוהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו, וזהו תפילין דמארי עלמא²⁴⁰ מה כתיב בהו מי כעמך ישראל כו', והשי"ת אמר²⁴¹ לגקום נקמת בני"י מאת המדינים ומשה אמר לתת נקמת ד', וכיו"ב הרבה. לכן אחרי אשר ידוע לנו גודל

התועלויות ממצות שופר, אשר אם יבוטל, אף באונס, הסכנה גדולה, ובכ"ז אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת, אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יהי מה, יעבור עלינו מה ויתקדש שמו יתברך, יקטרג השטן ולא יכנס זכרונינו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבירונו ד' אמות ברה"ה ויתחלל שבת חלילה, כי לישראל מעט היהס מהשבת, כמו שביארתי במק"א²⁴² מתנה טובה יש לי בבית גגוני, כי השבת מתיחס אל יחס העולם בכללה להשי"ת, לא על יציאת מצרים כהמועדים בעצם, בעילה רחוקה, אכמ"ל, ויתגדל ויתקדש שמו רבא, ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך, וכיון שכן הרי זה גופי" מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת זה גופי" עקדה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר. ודו"ק.

זכרון תרועה (כג, כד) הנה למאן דיליף²⁴³ מחצוצרות הוי זכרון לפני ד', ולמאן דיליף מיובל הפירוש כמו שפירש רמב"ם²⁴⁴, זכרון לבני ישראל, שבני ישראל יזכרו מה שתוקעין ויעוררו משנתם לתשובה, ולפ"ז יתכן לאמר, דר' אבוה דאמר²³⁹ אמר הקדוש ברוך הוא תקעו בשופר של איל ואני אזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם, אינה מדה שלשית, כמו שהביא רא"ש²⁴⁵ מהרמב"ן, רק דהמשנה מיירי במקום שיש גם חצוצרות, וזה בהר הבית ובמקדש, ששם אותו מקום שנעקד יצחק ונאמר צפונה לפני ד'²⁴⁶, שיהא צפון ואפרו צבור ע"ג המזבת, כמו דאמר במ"ר²⁴⁷, לכן שם אילו של יצחק הוא בגדר ראי', לא בגדר זכרון, ושמ עיקר הזכרון לתשובה, וכמה דפשיט אינש טפי מעליא²⁴⁸, לכן כל השופרות כשרים בשוה, אבל ר' אבוה אמר במקום שאין חצוצרות, בגבולין, שם המצוה שיהא זכרון לפני ד', וצריך לתקוע בשל איל, כדי שיזכור לנו עקדת יצחק ודו"ק.

תקעו בחודש שופר בכסא ליום כו' (תהלים פא, ד) יעוין ערכין²⁴⁹ ר"ח דאיקר מועד לימא כו' לילה המקודש לחג כו', ר"ה ויוהכ"פ דאיקר מועד ואיתקדוש במלאכה כו' אמרו מלאכי כו' ספרי חיים וס"מ כו'. וזה פירוש הקרא בכסא ליום חגנו. שיהא מכוסה שלא יאמרו הלל ולא ישוררו בחליל ליום חגנו, מפני כי חק לישראל הוא, חק הוא מזונות (ביצה ט"ז), כמו לחם חוקי, שנגזר מזונות לישראל, במה יתפרנסו, משפט לאלקי יעקב, שמי ימות. וזה ספרי חיים במה יחיו, וספרי מתים במה ימות. ולכן יהא נכסה החליל והשיר מה שהוא יום חגנו. ודו"ק.

רמו למאה קולות שתוקעין ברה"ש²⁵⁰, עפ"י מה דאיתא במדרש תנחומא פ' תזריע סימן ד' א"ל מאה פעיות האשה פועה כו' כשהיא יושבת על המשבר צ"ט למיתה ואחת לחיים, והיום הרת עולם ותבל ומלואה כיושבת על המשבר אם לחסד או לשבט, תוקעין מאה קולות. ודו"ק.

ראש השנה דף ל'. פעמים באו עדים אחר המנחה כו' ונתקלקלו הלויים בשיר, תיקון רבן יוחנן בן זכאי שיהיו נהגין היום קודש כו'. ועוד מצאנו קדושה אחת²⁵¹, וכיומא אריכתא²⁵² וכל זה צריך טעם ומובן. ונראה פשוט, שידוע כי הדין בשרשו דיליה הוא תכלית רחמים הגמורים, ועוד ידוע, כי דברי סופרים הוא תורה שבע"פ, הוא עומק הדין, וכל העובר על ד"ח חייב מיתה²⁵³, והזהר בגחלתן שלא תכוה²⁵⁴, ועוד כיו"ב, ושיר בעי לנסכים של צבור, וזה שמחה אין שמחה אלא בייך, עיין ערכין י"א מגין שאין אומרון שירה אלא על היין כו' אלקים במה משמח הוי אומר זו שירה, והנה בתקנת חכמים שמח הקב"ה יותר, כי הוא מושכל מובן, ומצאנו בשבת י"ד בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצתה ב"ק ואמרה חכם בני ישמח לבי גם אני, והנה סוף מעשה במחשבה תחילה, וזה תקנת חכמים אל תבוז כי זקנה אמך²⁵⁵ זה גדרים וסיגים²⁵⁶, וזה סוף מעשה בסוד מ"ל דאצילות

242 פ' ואתחנן ה, טו והנה 243 ראש השנה לג, לד 244 ה' תשובה ג-ד 245 רפ"ג
 246 ויקרא א, יא 247 בראשית רבה צד-ה 248 ע' ספרא בחקתי מט 249 דף י'
 250 מגן אברהם ר"ס תקצו 251 ביצה ד, ה 252 אורח חיים תצו-ב 253 ברכות ד:
 254 אבות ב-טו 255 משלי כג, כב 256 ברכות נד במשנה בסופו

230 משלי ל, יא 231 ויקרא רבה כט-ב 232 תהלים ט, ט 233 ה"ג (ז): ובבלי טו:
 234 בבא בתרא יא 235 ראש השנה טז 236 שם ע"ב 237 תוס' שם ד"ה שאין
 238 ר"ה כו 239 טז סע"א 240 ברכות ו סע"א 241 במדבר לא